Пад сценамі старажытных замкаў

Урок па вучэбным прадмеце “Чалавек і свет” у IV класе

А. В. Кандрацюк,
настаўнік пачатковых класаў вышэйшай катэгорыі
гімназіі № 2 г. Пінска,

Мэта: фарміраванне ў вучняў першапачатковых ведаў аб старажытных замках, помніках гісторыі і культуры Беларусі.

Задачы:

– пазнаёміць з прызначэннем замкаў, са знешнім выглядам і сучасным станам Крэўскага, Лідскага, Гродзенскага, Нясвіжскага, Гальшанскага,Мірскага замкаў, Сынкавіцкай царквы-крэпасці; пашыраць веды пра знакамітых гістарычных асоб;

– ствараць умовы для развіцця памяці, аналітычнага мыслення вучняў;

– садзейнічаць выхаванню ў вучняў пачуцця павагі да продкаў, гонару за гісторыка-культурную спадчыну Беларусі.

Абсталяванне: Чалавек і свет.Мая Радзіма – Баларусь: вучэбны дапаможнік для 4 кл. агульнаадукац. шк. з бел. і рус. мовамі навучання/ С.В. Паноў, С.В. Тарасаў.-Мн., 2018, прэзентацыя па тэме ўрока, маршрутны ліст з заданнямі па тэме ўрока (стужка часу; картасхема Беларусі); артыкул “Царква-крэпасць” (паводле У.Мазго), куфры з заданнямі, карткі для індывідуальнай работы “Дзявятачка”.

Формы арганізацыі пазнавальнай дзейнасці: франтальная, індывідуальная.

Ход урока

I. Арганізацыйна-матывацыйны этап

Адгадайце, пра што ідзе гаворка. Яна нічога не каштуе, але многае дае. Яна цягнецца імгненне, а ў памяці можа застацца назаўсёды. Яна бывае ласкавай, адкрытай, шырокай, кіслай, хітрай, нацягнутай, да вушэй, галівудскай. Гэта ўсмешка.

І я хачу, каб вы зараз падарылі ўсмешку мне, сваім суседзям і нашым гасцям.Бо, як кажуць у народзе, як ты да людзей, так і людзі да цябе. Усміхнешся ты – усміхнуцца табе.

II. Уводзіны ў тэму ўрока. Пастаноўка мэты і задач урока

Ці ведаеце вы, што Беларусь з'яўляецца адной з самых багатых на скарбы краін Еўропы. Справа ў тым, што па тэрыторыі нашай краіны праходзілі гандлёвыя шляхі з поўначы на поўдзень і з захаду на ўсход.

А які гандлёвы шлях вы ведаеце?

Менавіта гэта і паўплывала на колькасць пакінутых тут каштоўнасцей. За апошнія 200 гадоў на тэрыторыі Беларусі было знойдзена больш за тысячу розных скарбаў. І часцей за ўсё іх знаходзілі пад сценамі старажытных замкаў.

Тэма нашага ўрока так і гучыць "Пад сценамі старажытных замкаў".

Дэманструецца мультымедыйная прэзентацыя "Пад сценамі старажытных замкаў".

Якія задачы мы можам паставіць перад сабой на сённяшнім уроку? У гэтым нам дапаможа схема ў вашых маршрутных лістах.

Ведаем	Чаму Беларусь называлі краінай замкаў? Чаму большасць замкаў будавалася на мяжы старажытнай дзяржавы?
Даведаемся	Вялікае Княства Літоўскае Вітаўт крыжакі
Навучымся	Рэч Паспалітая Напалеон Орда Радзівілы
Зразумеем	Адрозніваць замак ад іншых пабудоў

III.Вывучэнне новага матэрыялу

У лістападзе я была на экскурсіі ў Мірскім і Нясвіжскім замках. І адтуль прывезла 8 куфраў. Гандляр гаварыў, што яны былі знойдзены ў падзямеллях замкаў. Што ў куфрах, я не ведаю, але спадзяюся, што там скарб. Але адзін з куфраў адкрыецца толькі тады, калі вы ***разгадаеце рэбус і даведаецеся, адкуль паходзіць назва "замак".***

Разгадванне рэбуса.

,, С=М

замок

Слова *замак* паходзіць ад слова *замок.* І сапраўды, старажытныя ўмацаванні можна назваць замкАмі. ЗАмкі замыкалі нашу краіну ад знешніх ворагаў, яны былі надзейным замкОм дзяржавы.

У старажытнасці замкі будавалі праз кожныя 30-40 кіламетраў. Зараз іх налічваецца амаль 150.

Спачатку замкі будаваліся з дрэва. Самая старажытная мураваная пабудова на тэрыторыі Беларусі – Камянецкая вежа. Мураваная – значыць пабудаваная з кАменю або з цэглы.

Але адна вежа – гэта яшчэ не замак. Некалькі абарончых вежаў, тоўстыя сцены паміж імі, пад’ёмны мост – вось гэта замак.

Паглядзіце, калі ласка, на схему замка (Дадатак 1). З якіх яшчэ элементаў складаўся замак? (Байніцы, пад’ёмны мост, брама, земляны вал і роў з вадой, унутры жылыя памяшканні, склады для зброі і харчавання, палац князя, замкавы двор, калодзеж, капліца або царква, лазня.)

А ці ведаеце вы, што такое лазня?

Якой вышыні маглі дасягаць вежы? (Ад 16 да 25 м)

Якой была вышыня і таўшчыня сцен?(Вышыня ад 12 да 14 м, таўшчыня 3 і болей метраў).

Назавіце даўжыню замкай сцяны. (Дасягала 400 м).

Падлічыце, калі ласка, перыметр і плошчу замкавага двара, пры ўмове, што ён мае квадратную форму. (Р- 1600 м, S-160 000м2)

(Падводжу іх да высновы: замак — гэта ўмацаванае збудаванне, прыстасаванае не толькі для жыцця, але і для працяглай абароны.)

У першай палове XIV ст., па загадзе вялікага князя Гедыміна, у ВКЛ для абароны супраць крыжакоў былі пабудаваны першыя мураваныя замкі ў Лідзе, Навагрудку, Крэве.

<u>Лідскі замак</u>

Мы выканалі першае заданне і ў нас ёсць магчымасць адкрыць наступны куфар. Паглядзіце, тут зноў ляжыць запіска: ***Адпраўляйцеся ў Лідскі замак і адкажыце, што звязвае замак з цыркам, стадыёнам і коўзанкай.***

А ці ведаеце вы, што такое коўзанка?

Дык што звязвае Лідскі замак з цыркам, стадыёнам і коўзанкай?

Ці згодны вы з тым, што ў Лідзе быў пабудаваны менавіта замак?

У вашых маршрутных лістах ёсць картасхема нашай краіны. Прачытайце заданне. Абазначце гэты замак на карце ўмоўным знакам (Дадатак 3).

Навагрудскі замак.

А зараз у нас ёсць магчымасць адкрыць наступны куфар. І зноў запіска: ***Адпраўляйцеся ў сталіцу Вялікага Княства Літоўскага і адкажыце, колькі вежаў было ў Навагрудскім замку?***

Якія землі аб'яднаціся ў Вялікае Княства Літоўскае? (Беларускія і літоўскія землі.)

У якім стагоддзі яно ўтварылася? (13 ст.)

Назавіце сталіцу Вялікага Княства Літоўскага. (Навагрудак)

Зараз у гэтым горадзе мы не ўбачым такога цудоўнага замка, засталіся толькі фундамент і рэшткі сцен. Гэты замак лічыўся самым магутным на беларускіх землях.Спачатку замак быў драўляны, потым, у XIV ст.стаў каменным. Яго пабудавалі на высокай замкавай гары. Меў 7 вежаў, з якіх захаваліся дзве. З цягам часу замак пачаў патроху разбурацца. Быў час, калі замак быўператвораны ў сметнік. Зараз замчышча расчышчана, рэшткі вежаў умацаваны ад разбурэнняў (закансерваваны). Адчуць сябе рыцарам Сярэднявечча можна падчас рыцарскага фэсту (фестывалю).

Што цікавага запомнілі пра замак у Навагрудку?

Колькі вежаў было ў Навагрудскім замку?

Абазначце Навагрудскі замак умоўным знакам на карце (Дадатак 3).

Крэўскі замак

Адкрыем яшчэ адзін куфар. І зноў запіска: ***Прачытайце артыкул у падручніку і адкажыце, што прымусіла Вітаўта апрануць жаночае адзенне.***

Прачытайце матэрыял падручніка (с. ***62—63).***

Што прымусіла Вітаўта апрануць жаночае адзенне?

Абазначце Крэўскі замак на карце ўмоўным знакам.

Сынкавіцкая царква-крэпасць

Заданне выканалі, можам адкрыць яшчэ адзін куфар. Заданне: ***звярніцеся да артыкула Уладзіміра Мазго і даведайцеся, ці можа царква быць аднaчасова і царквой, і крэпасцю.***

Самастойна прачытайце артыкул і выканайце заданні да яго (Дадатак 4).

Ці можа царква быць *аднaчасова і царквой, і крэпасцю?*

Якія элементы будынка нагадваюць крэпасць? (Магутныя сцены, высокія вежы, вузенькія акенцы-байніцы высока ад зямлёй)

Абвядзіце на малюнку байніцы царквы.

Для чаго служылі байніцы?

Прачытайце, з якім заклікам звяртаецца да нас аўтар.

Абазначце Сынкавічскую царкву на карце ўмоўным знакам (Дадатак 3).

Калі злучыць на карце замкі ў Крэве, Лідзе, Навагрудку і *Сынкавіцкую царкву-крэпасць,* то мы ўбачым, што гэтыя замкі склалі так званую лінію абароны ад крыжакоў, названую «Каменным поясам».

Фізкультхвілінка

<u>Гродзенскі замак</u>

Мы можам адкрыць яшчэ адзін куфар. І тут няма скарбу, але ёсць запіска: ***Адпраўляйцеся ў Гродзенскі замак і даведайцеся, што такое Рэч Паспалітая.***

Вельмі старажытную гісторыю мае Гродзенскі замак. Лічыцца, што пачалі будаваць яго з дрэва яшчэ ў 11 ст. Але ў канцы 14 ст. здарыўся моцны пажар. Якраз у той час, калі там знаходзіўся Вітаўт са сваёй сям'ёй. Яны ледзь не загінулі. Паданне сведчыць, што абудзіла князя і жонку прыручаная малпа. Замак згарэў, і Вітаўт загадаў пабудаваць новы каменны замак. Замак ў Гродне быў рэзідэнцыяй князёў Вялікага Княства Літоўскага і каралёў Рэчы Паспалітай. Такую назву атрымала новая дзяржава, якая ўтварылася ў 16 стагоддзі. У яе аб'ядналіся Вялікае Княства Літоўскае і Польскае Каралеўства. У складзе гэтай дзяржавы знаходзіліся беларускія, украінскія, польскія і літоўскія землі. (Дадатак 2). На дошку паняцці, стужка часу.

Паказ на гістарычнай карце межаў Рэчы Паспалітай.

Абазначце гэты замак на карце ўмоўным знакам (Дадатак 3).

***Як называлася новая дзяржава, якая ўтварылася** ў 16 стагоддзі?*

Якія дзяржавы ўвайшлі ў яе склад?

<u>Гальшанскі замак</u>

Заданне выканалі,можам адкрыць яшчэ адзін куфар. І зноў запіска: ***Пазнаёмцеся з замкам у Гальшанах і адкажыце, які беларускі пісьменнік у сваёй творчасці звярнуўся да падання, звязанага з замкам у Гальшанах?***

Адпраўляемся ў Гальшаны

Які пісьменнік у сваёй творчасці звярнуўся да падання, звязанага з замкам у Гальшанах?

Абазначце Гальшанскі замак на карце ўмоўным знакам.

<u>Мірскі замак.</u>

Адкрываем куфар і чытаем запіску: ***Пазнаёмцеся з замкамі ў Міры і Нясвіжы і адкажыце, хто такія Радзівілы.***

Мірскі замак – з'яўляецца візітнай карткай Беларусі.

Мірскі замак пабудаваны ў пачатку 16 ст. (1506-1510 г.) каля мястэчка Мір, што на Гродзеншчыне.Па вуглах замка размешчаны чатыры вежы, пятая вежа з брамай. Спачатку гаспадарамі Мірскага замка быў род Ільінічаў, а потым замак перайшоў да рода Радзівілаў.

Паглядзіце на малюнак у падручніку на с. 61.Што знаходзіцца ў вежы? (Турма, княжацкі пакой, запасы збожжа і ежы)

Сёння ў замку прадстаўлены макеты старажытных беларускіх замкаў, творы жывапісу, мэбля, зброя, музычныя інструменты, прадметы быту.

<u>Нясвіжскі замак</u>

Самым прыгожым і багатым замкам з тых, што захаваліся ў Беларусі, з'яўляецца Нясвіжскі замак. Нясвіжскі замак знаходзіцца ў Мінскай вобласці. Быў пабудаваны ў канцы 16 ст.(1583 годзе). Гаспадарамі гэтага велічнага збудавання былі князі Радзівілы. Самыя вядомыя з іх Мікалай Радзівіл Чорны і Барбара Радзівіл. Як і ў Мірскім замку, тут шмат цікавага. Адметна тое, што ў замкавай бібліятэцы было 20 тысяч кніг.Яны размяшчаліся ў 12 залах, карцінная і партрэтная галерэя, багатая калекцыя зброі, знакамітыя слуцкія паясы. Сярод усіх каштоўнасцей замка найвялікшай з'яўляецца Радзівілаўскі летапіс. А яшчэ гавораць, што гаспадары гэтых замкаў не жадаюць пакідаць сваю маёмасць.Прывіды Радзівілаў часта наведваюць замкі.

Зараз у замках знаходзяцца музеі, яны адкрыты для наведвальнікаў.Мірскі і Нясвіжскі замкі ўключаны ў Спіс сусветнай культурнай спадчыны ЮНЭСКА. (ЮНЭСКА – гэта міжнародная арганізацыя, якая займаецца абаронай гістарычных і культурных помнікаў).

І Мірскі, і Нясвіжскі замкі былі адноўлены (адрэканструяваны)

Як вы думаеце, што дапамагло рэстаўратарам іх аднавіць. Адкуль людзі ведаюць, як замкі выглядалі раней? Смартфонаў і фотаапаратаў тады яшчэ не было. (Адказы дзяцей)

<u>Рубрыка "Карысна ведаць".</u>

Правільна, па малюнках мастакоў. Аўтарам гэтых замалёвак стаў таленавіты мастак Напалеон Орда. Сам мастак нарадзіўся на Брэстчыне, у Іванаўскім раёне. Ён шмат падарожнічаў, а пасля сваіх вандровак пакінуў замалёўкі замкаў і палацаў. І рабіў ён гэта вельмі дэталёва.Як выглядалі гэтыя замкі мы можам убачыць не толькі на яго карцінах, але і на грашовых купюрах (вартасцю 50 і 100 рублёў). Наведваў неаднойчы і Пінск. Школа мастацтваў Пінска носіць імя славутага земляка.

Хто такія Радзівілы?

Абазначце Мірскі і Нясвіжскі замкі на карце ўмоўным знакам (Дадатак 3).

IV. Дамашняе заданне. С. 60-67 — прачытаць, адказаць на пытанні.

V. Замацаванне вывучанага матэрыялу

Адкрываю апошні куфар.

І сапраўды скарб, але не ўсё так проста. Каб яго атрымаць, трэба выканаць

апошняе заданне.

Тэст “Дзявятачка”. Калі вы згодны з выказваннем, замалюйце клетку чырвоным колерам, якая адпавядае нумару пытання, калі не – пакіньце пустую.

1.Замак — гэта ўмацаванае збудаванне, прыстасаванае не толькі для жыцця, але і для працяглай абароны. (Так)

2. Самыя знакамітыя замкі Беларусі – Мірскі і Нясвіжскі. (Так)

3. Сынкавіцкая царква-крэпасць была пабудавана па загадзе князя Радзівіла. (Не)

4. Мірскі і Нясвіжскі замкі ўключаны ў Спіс сусветнай культурнай спадчыны. (Так)

5. Царква ў Сынкавічах з’яўляецца і царквой, і крэпасцю адначасова. (Так)

6. Рэч Паспалітая ўтварылася ў 20 ст. (Не)

7. Напалеон Орда быў мастаком. (Так)

8.Беларусь называюць “краінай замкаў”. (Так)

9. Лідскі і Крэўскі замкі былі вельмі падобныя. (Так)

VI. Падвядзенне вынікаў урока. Рэфлексія

А зараз давайце звернемся да тых задач, якія мы ставілі ў пачатку ўрока.

Ці даведаліся?

Які замак вы б хацелі наведаць? Чаму?

Да нашых дзён, на жаль, няшмат засталося замкаў — у гэтым вінаваты не толькі час, але і наша ўласная няўвага. Замкі — агульнанародная гордасць, бо стваралiся яны непасрэдна народам, яго намаганнямі і талентамі. Сёння замкі — помнікі архітэктуры, гістарычны скарб, валодаць якім не толькі вялікая радасць, але і вялікая адказнасць. Зберагчы гэты скарб — абавязак кожнага з нас.

У пачатку снежня 2019 года будаўнікі приступілі да добраўпарадкавання тэрыторыі каля Гальшанскага замка. У выніку земляных работ быў сур’ёзна пашкоджаны могільнік 14 стагоддзя. Работы праводзіліся без удзелу археолагаў і з парушэннямі дзеючага заканадаўства.

Многія турысты, адпраўляючыся ў Крэва на экскурсію, забіралі з сабой у якасці сувеніра часткі крэпасной сцяны – камні, асколкі цэглы. Таму ў 2018 г. замак быў закансерваваны. Запланавана яго рэканструкцыя.Вось так, у выніку бяздумнай дзейнасці чалавека, мы губляем тое, што павінны захаваць.

Ад многіх замкаў захаваліся руіны альбо толькі успаміны. Зараз у Беларусі прынята праграма па аднаўленні і захаванні замкаў.

Прапаную напісаць пасланне нашчадкам, людзям будучыні, пакласці яго ў капсулу часу, якую можна будзе адкрыць праз 20 гадоў (Дадатак 3).

Цяпер вы можаце адправіць сваё пасланне праз гады.

Дадатак 1

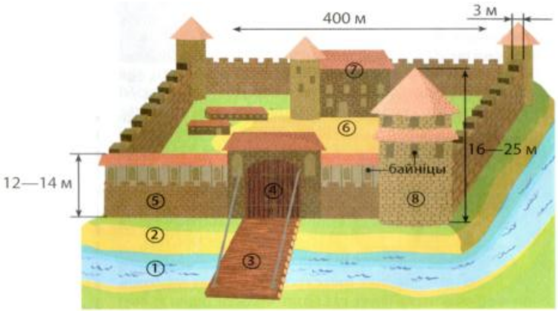

1. Роў, запоўнены вадой, які акружае замак.

2.Вал, узведзены вакол замка.

3. Пад’ёмны мост.

4. Брама (уяздныя вароты).

5. Замкавыя сцены.

6.Замкавы двор з воінамі, абаронцамі замка, капліца або царква, калодзеж, лазня.

7. Палац князя.

8. Галоўная вежа.

Дадатак 2

Рэч Паспалітая – новая дзяржава, у якую ў **16 стагоддзі** аб’ядналіся Вялікае Княства Літоўскае і Польскае каралеўства. У складзе гэтай дзяржавы знаходзіліся беларускія, украінскія, польскія і літоўскія землі.

Радзівілы – старажытны род князёў.

Стужка часу

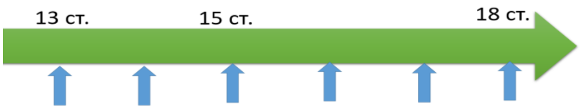

Дадатак 3

Дадатак 4

Царква-крэпасць

Царква – гэта пабудова, дзе людзі моляцца Богу. А крэпасць дапамагае абараняцца ад ворагаў. Ці магчыма паяднаць іх у адно цэлае?

У вёсцы Сынкавічы ўзвышаецца царква. Ініцыятарам яе будаўніцтва называюць вялікага князя Вітаўта. Яму ўдалося ўцячы з-пад моцнай варты, але трэба было дзесьці схавацца ад пагоні. Вітаўт знайшоў сабе надзейны прытулак у ціхай вёсцы на Гродзеншчыне. У знак удзячнасцімясцовым жыхарам, якія выратавалі жыццё Вітаўта, ён загадаў пабудаваць у вёсцы храм. Так узнікла Сынкавіцкая царква-крэпасць. Яе паўтараметровыя цагляныя сцены і высокія вежы з байніцамі нагадваюць старажытны замак. Унутры – вінтавыя цагляныя лесвіцы. Яны падымаюцца да абарончых паясоў байніц.

Чырвоныя цагляныя сцены Сынкавіцкай царквы-крэпасці быццам абпалены полымем войнаў, паліты крывёю нашых продкаў. А вочы байніц глядзяць на нас з надзеяй, каб мы заўсёды памяталі сваю мінуўшчыну і берaглі мір на зямлі*(паводле У. Мазго).*

Дадатак 5

Паважаныя людзі будучыні!

Сёння 17 снежня 2019 года мы, вучні 4 “Б” класа дзяржаўнай установы адукацыі “Сярэдняя школа № 7 г. Пінска”, пабывалі пад сценамі старажытных замкаў Беларусі. Даведаліся шмат цікавага пра гістарычнае мінулае нашай Радзімы. Зразумелі, што ў нас ёсць што паглядзець і чым ганарыцца. Шанаваць і паважаць сваю спадчыну – абавязак кожнага беларуса.

Беражыце _________.

Памятайце: без мінулага няма будучага!__________________.